

Oikeusministeriö
Kriminaalipoliittinen osasto

Viite. Lausuntopyyntöne 13.3.2012 Dnro 13/69/2008

Yhdyskuntaseuraamuksia koskevan lainsäädännön kokonaisuudistusta valmistelleen toimikunnan mietintö 12/2012

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos THL pitää toimikunnan suorittamaa yhdyskuntaseuraamusten kokonaisarviointia tärkeänä ja ajankohtaisena. Seuraamusten kokoaminen yhteen lakiin samoin kuin muut toimikunnan ehdotukset ovat THL:n näkemyksen mukaan lähtökohdiltaan kannatettavia ja parantavat rikosentekijän mahdollisuuksia sopeutua yhteiskuntaan seuraamuksen täytäntöönpanon jälkeen.

Mietinnössä nousee esiin se, että yhdyskuntaseuraamus sisältää samanaikaisesti rikosentekijän rankaisemiseen ja häntä tukemaan ja kuntouttamaan pyrkiviä elementtejä. Rikosentekijän integroimisessa yhteiskuntaan onnistutaan usein sitä paremmin mitä lähempänä yhteiskunnan tavanomaisia toimintoja yhdyskuntaseuraamuksia toteutetaan. Tähän suuntaan myös tehdyt ehdotukset seuraamusjärjestelmää edelleen kehittävät. THL:n näkemyksen mukaan mietinnön ansiot ovat näiden tosiseikkojen tunnustamisessa. Toisaalta mietinnön ongelma on, että seuraamusjärjestelmän sosiaalisia ulottuvuuksia ei juurikaan tarkastella muutoin kuin rikosentekijän kannalta, vaikka kyse on nimenomaisesti yhdyskuntaseuraamuksista. Muutokset merkitsevät kuitenkin lisääntyvää siviiliyhteiskunnan antamaa tuen tarvetta (mm. yhdyskuntapalvelun suorittaminen työyhteisössä, erilaiset valvojan roolit, hoitojärjestelmän antaman tuen lisääminen). Tarkastellun päihdehoitojärjestelmän kustannusten korvaamisen ohella tulee huomioida myös näihin ongelmiin liittyvän erityisosaamisen laajentamis- ja vahvistamistarve.

THL katsoo, että kokonaisuudistuksessa tulisi huomioida

1) *mahdollisuus rikosten sovitteluun* silloin, kun rikoksesta tuomittu ja rikoksen uhri sitä haluavat ja rikos soveltuu soviteltavaksi. Rikosasioiden sovittelua on mietinnössä käsitelty muuna ehdottoman vankeuden sijaan käytettävänä seuraamuksena tai toimenpiteenä (kohta 2.1.11) Sitä ei ole kuitenkaan selkeästi tarkasteltu yhtenä yhdyskuntaseuraamuksena, eikä sen suhdetta yhdyskuntaseuraamuksiin mietinnössä pohdita. Tutkimusten mukaan sovittelu vähentää rikosten uusimisriskiä ja lisää uhrin ja yhteisön turvallisuutta. Sovittelussa rikosentekijä kohtaa uhrinsa, mikä auttaa häntä ymmärtämään mitä teko on aiheuttanut uhrille. Sovittelu voi toimia myös oppimisprosessina, jossa konfliktin selvittäminen tarjoaa mahdollisuuden selvittää ja opettaa yhteisön normeja ja arvoja. Sovittelussa toteutuva vuorovaikutus luo kasvualustaa yhteisöllisyydelle ja tukiverkostoille, jotka voivat auttaa lopettamaan väkivallan ja toipumaan negatiivisista kokemuksista. Koska sovittelua ei ole rajattu tapahtuvaksi vain ennen tuomioistuinkäsittelyä, se voi toimia sekä rikosprosessia täydentävänä että sille rinnakkaisena menettelynä. Rikossovittelu soveltuu tutkimusten mukaan erityisesti ensikertalaisille ja nuorille rikosentekijöille. *THL katsoo, että yhdyskuntaseuraamuksia koskevaan sääntelyyn tulisi lisätä sovittelumahdollisuuden selvittäminen.* Sovittelun liittämistä

Oikeusministeriö

Kriminaalipoliittinen osasto

seuraamusjärjestelmään tukee, että sovittelupalveluita on saatavilla koko maassa. (Vrt. myös Norjan kokemukset - mietintö s. 46 ja Saksan käytäntö – mietintö s. 52)

2) *sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuuden varmistaminen yhdyskuntaseuraamusten aikana ja niiden jatkuvuuden turvaaminen sen jälkeen.* Mietinnön mukaan päihdeongelman yhteys rikosten tekemiseen on useimmissa tapauksissa ilmeinen. Samalla siinä todetaan nykytilanteessa olevan epäselvää, minkä tahon velvollisuus on järjestää ja maksaa päihdehuollon toimenpiteet. Epäselvä vastuunjako vaikeuttaa itse toiminnan järjestämisen valmistelua ja toteutusta.(s. 41) Päihitteettömyysvaatimus ja se, ettei tuomittu ole esimerkiksi valvontatapaamisissa tai muissa yhteiskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoon liittyvissä tilanteissa päihdyttävien aineiden vaikutuksen alaisena, ehdotetaan kirjattavaksi lainsäädäntöön yhdyskuntaseuraamuksiin liittyväksi velvoitteeksi. Mietintö ehdottaa myös täsmennettäväksi rikoksentekijän mahdollisuuksia käyttää päihdehuollon avohoidon ja laitoshoidon palveluja muun muassa osana yhdyskuntapalvelua. Järjestelyn todetaan olevan mahdollista jo nykyisen lainsäädännön perusteella samalla kun todetaan, että sitä ei käytetä.(s. 84) *THL pitää päihitteettömyyteen liitettyjä tavoitteita ja niitä koskevia ehdotuksia erittäin kannatettavina ja välttämättöminä yhdyskuntaseuraamukseen tuomittujen kuntoutumisen kannalta.*

Nykytilanne kuitenkin kuvastaa niitä ongelmia, joita palvelutarpeeseen vastaamisessa tällä hetkellä on kunnissa. Tutkimusten mukaan päihdeiden käyttöön liittyy usein mielenterveysongelmia. Tiedossa on, että myöskään mielenterveyshuollon palveluja ei nykytilanteessa ole ollut tarvetta vastaavasti saatavilla. Useissa kunnissa on meneillään mielenterveys- ja päihdetyön yhdistäminen ja esimerkiksi Mieli 2015 -ohjelman tavoitteena on yhdistämisprosessin käynnistäminen kaikissa Suomen kunnissa. Samanaikaisesti sosiaali- ja terveydenhuollossa on meneillään huomattavia rakenteellisia uudistuksia (mm. järjestämistäsvastuulaki ja sosiaalihuoltolaki), joiden lisäksi myös vireillä olevalla kuntarakennemuutoksella tulee olemaan merkittäviä vaikutuksia kaikkien sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen järjestämiseen. Sekä päihde- ja mielenterveyspalvelujen yhdistymisen että rakenteellisten muutosten vaikutuksia ei ole mahdollista kaikilta osin ennakoita. Uudistukset voivat myös heikentää päihde- ja mielenterveyspalvelujen saatavuutta, jolloin vaarana on, että heikennykset kohdentuvat juuri erityisryhmien tarpeisiin. *THL:n näkemyksen mukaan uudistuksen jatkovalmistelussa tulisi kiinnittää erityistä huomiota päihde- ja mielenterveyspalvelujen turvaamiseen yhdyskuntaseuraamusten osana yleisestä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen kehittymisestä erillisenä kysymyksenä.*

Mietintöön sisältyvässä lakiehdotuksessa yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annettavaksi laiksi sen 12 § 2 momentin mukaan kunta vastaa kunnallisten peruspalveluiden maksamisesta ja rikosseuraamusvirasto vastaa yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoon liittyvien toimintojen maksamisesta. *Kustannustenjakoa koskevat säännökset ovat THL:n näkemyksen mukaan erittäin tarpeelliset ja selkiyttävät nykytilaa.* Epäselväksi kuitenkin jää, voidaanko niillä varmistaa yhdyskuntaseuraamukseen tuomittujen päihdehuollon palvelujen saatavuuden paraneminen. Käytännössä parannukset tulevat olemaan lähinnä kuntakohtaisia. Tästä seuraa, että palvelua tarvitsevat jäävät eri arvoiseen asemaan samalla, kun nousevat esiin tasa-arvokysymykset myös suhteessa muihin kunnassa päihdehuollon palveluja tarvitseviin. *Päihdehuollon avo- ja laitoshoidon tavoite yhdyskuntaseuraamuksen osana on rikoksentekijän integroiminen yhteiskuntaan. THL*

Oikeusministeriö

Kriminaalipoliittinen osasto

katsoo, että tämän tavoitteen toteutuminen voidaan varmistaa siirtämällä niistä koskeva kustannusvastuu seuraamusjärjestelmälle. Tämä ottaisi huomioon myös mahdollisen erityisasiantuntemuksen tarpeen ja mahdollisesti toteutumatta jääviin palveluihin käytetyn suunnitteluajan, joiden kustannusten korvaaminen jää ehdotuksessa kuntatasolla avoimeksi.

3) *vertaistuki samoin kuin perheen ja läheisten asema erityisesti nuorille rikoksentekijöille suunnatuissa yhdyskuntaseuraamuksissa.* Esimerkiksi päihdehuollon kuntoutukseen kuuluu tärkeänä osana vertaistoiminta, jota mietinnössä ei lainkaan tuoda esiin. Perheen ja läheisten kuuleminen ns. läheisneuvonpito on useissa maissa vakiintunut osaksi nuorten rikoksentekijöiden kanssa toteutuvaa seuraamusjärjestelmää. Läheisneuvonpidon keskeinen piirre rangaistusseuraamuksen yhteydessä on, ettei nuoren asiaa oteta oikeuden käsittelyyn ennen kuin siitä on järjestetty neuvonpito niiden tahojen kanssa, joita asia koskee mukaan lukien nuoren läheiset ihmiset. (Läheisneuvonpidosta ks. Tarja Heino, useita julkaisuja vv. 2000-2003). *THL katsoo, että läheisneuvonpidon liittämistä yhdyskuntaseuraamusjärjestelmän osaksi ainakin alle 21-vuotiaiden osalta tulisi selvittää.* Myös tiukennetun valvonnan yhteyteen tulisi liittää esimerkiksi perheeseen ja ihmissuhteisiin liittyvien tekijöiden ja tuomitun ja perheen välisten konfliktien käsittelyä. Selvityksen tulisi sisältää ei vain nuoriin tai tuomittuun kohdistetut toimet, vaan myös ne toimet, joilla tuetaan rikoksentekijän perhettä ja läheisiä.

THL toteaa, että yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lakiehdotuksen 3 luvun *seuraamusselvityksen pyytämistä, laatimista ja sisältöä koskevan 10 §:ää tulisi tarkentaa siten, että seuraamusselvityksen laatimisessa tulisi kartoittaa tuomitun väkivallan uusiutumisen riski.* Erityisen tärkeä riskin arviointi on silloin, kun kyseessä on lähisuhdeväkivalta, jolloin uusiutumisen riski on arvioitava yhteistyössä uhrin kanssa.

Lausuntopyynnössä pyydetään erikseen kommentteja siitä, miten lausunnonantajan toiminnassa tulee esiin sukupuolten välinen tasa-arvo koskien yhdyskuntaseuraamusten määräämistä, valmistelua ja täytäntöönpanoa. Jotta sukupuolen sosiaalisia merkityksiä voitaisiin tarkastella ja pohtia mahdollisia kohdennettavia toimia, se edellyttäisi tietoa sukupuolijakaumasta eri yhdyskuntaseuraamusten välillä. Mietintö ei kuitenkaan sisällä näitä tietoja eikä siinä ole käsitelty muitakaan tasa-arvoon liittyvistä kysymyksistä, joten THL:llä ei ole tältä osin lausuttavaa.

Pääjohtajan sijaisena
hallintojohtaja

Kari Saarinen

Erityisasiantuntija

Marja Pajukoski

